Electoral
Reform
Society
Cymru

NATIONAL ASSEMBLY FOR WALES 2016

Electoral Reform Society Cymru Manifesto

CYNULLIAD CENEDLAETHOL CYMRU 2016

Manifffesto Electoral Reform Society Cymru

CONTENTS

1. BREATHING NEW LIFE INTO POLITICS
ADFYWIO EINGWLEIDYDDIAETH 4

2. A DIVERSE DEMOCRACY
DEMOCRATIAETH AC AMRWYIAETH 12

3. LETTING THE LIGHT IN
GADEWCH Y GOLAU I MEWN 24

4. GETTING YOUNG PEOPLE ACTIVE IN DEMOCRACY
ENNYN DIDDORDEB POBL IFANC MEWN DEMOCRATIAETH 32

1 GWNEUD I ETHOLIADAU WEITHIO’N WELL

Yn ystod y ddau ddegawd diwethaf, mae siâp gwleidyddiaeth yng Nghymru wedi newid cryn ddipyn. Rydym bellach yn byw mewn cyfnod o wleidyddiaeth aml-bleidiol, lle mae fwyfwy o straen ar sefydliadau pleidleisiwyr yn teimlo’n fwyfwy digyswlltiedig â gwleidyddiaeth. Mae’n bryd newid sut yr ydym yn meddwl am wleidyddiaeth a dod â democratiaeth yn agosach at y bobl.

Yn ystod y pum mlynedd nesaf, bydd y Cynulliad yn ennill pwerau newydd ar etholiadau. Bydd yn cynnig cyfle go iawn i Gymru ddatblygu ffyrdd newydd o gynnal etholiadau a gosod esiampl i ddemocratiaethau aeddfed ledled y byd sut mae adfywio gwleidyddiaeth.

Yn y Cynulliad nesaf, rydym am i bleidiau gwleidyddol wneud y canlynol:

- Lleihau nifer y seddi diogel a diwrthwynebiad a rhoi mwy o ddewis i bleidleiswyr drwy gyflwyno Pleidlais Sengl Drosglwyddadwy i etholiadau lleol ac etholiadau’r Cynulliad;
- Symleiddio’r broses bleidleisio drwy gynnal peilot o ddulliau newydd megis pleidleisio ar-lein ac electronig, pleidleisio ar y penwythnos a cynnig pleidlais gynnar;
- Caniatáu i bobl bleidleisio mewn unrhyw orsaf bleidleisio yn eu sir, yn hytrach na dim ond yr orsaf yn eu cymuned leol;
- Gwneud cofrestru pleidleiswyr yn rhan graidd o’r ffordd maent yn ymgyrchu ac yn trefnu;
- Gostwng yr oedran pleidleisio i 16.

MAKING ELECTIONS WORK BETTER

Over the last two decades the shape of Welsh politics has changed enormously. We now live in an era of multi-party politics, with institutions under growing strain and a voting public feeling increasingly disconnected from politics. It’s time to change the way we do politics, and bring democracy closer to the people.

Over the next five years, the Assembly will gain new powers over elections. There’s a real opportunity for Wales to develop new ways of running elections and show mature democracies around the world how to breathe new life into politics.

In the next Assembly we want political parties to:

- Reduce safe and uncontested seats and give voters more choice by introducing the Single Transferable Vote (STV) for local and Assembly elections;
- Make voting easier by piloting new methods like on-line and electronic voting, weekend voting and early voting;
- Allow people to ‘vote on the go’ in any Polling Station in their county, not just the one in their local community;
- Make voter registration a core part of how they campaign and organise;
- Lower the voting age to 16.

RHOI GRYM YN ÔL I'R BOBL

Llywodraeth leol yw lle caiff materion sylfaenol eu penderfynu. O ysgolion i wasanaethau cymdeithasol, o gynllunio i ddatblygiad economaidd, mae penderfyniadau cynghorwyr lleol yn effeithio ar filiynau o bobl ledled Cymru. Ac eto, mae llawer ohonom yn aml yn ystyried neuaddau tref yn llychlyd, yn anghysbell ac yn anghynrychioladol. Y bobl sy'n meddu ar sofraniaeth a dylid datganoli cymaint o bwerau â phosib i gynghorau a chymunedau lleol.

Yn y Cynulliad nesaf, rydym am i bleidiau gwleidyddol wneud y canlynol:

- Cefnogi sefydliad Byrddau Ardal a 'cymdeithasau bach' ('mini-publics') – cyfarfodydd y preswylwyr sy'n rhoi grym i gymdogaethau, trefi a phentrefi i redeg a chynnal eu materion eu hunain;
- Adolygu rôl ac effeithiolrwydd cynghorau tref a chynghorau cymunedol;
- Gwarchod annibyniaeth cynghorau drwy gynnwys pwerau llywodraeth leol yn neddfwriaethau a chyflwyno pŵer cymhwysedd cyffredinol;
- Sicrhau bod unrhyw faer a gaiff ei ethol yn uniongyrchol, yn ogystal â chomisiynwyr iechyd neu fyrddau iechyd yn cael eu hethol drwy system bleidleisio aml-ddewis (Pleidlais Sengl Drosglwyddadwy/Pleidlais Amgen), yn hytrach na'r system bleidleisio ddau ddewis a ddefnyddir ar gyfer etholiadau'r comisiynwyr heddlu a throseddu a meiri Lloegr.

GIVING POWER BACK TO PEOPLE

Local government is where bread and butter matters get decided. From schools to social services, planning to economic development, the decisions that local councillors take affect millions of people across Wales. Yet for many of us, Welsh town halls can often feel like dusty, remote and un-representative. Sovereignty lies with the people and as many powers as possible should be devolved to local councils and communities.

In the next Assembly, we want political parties to:

- Support the establishment of Area Boards and 'mini-publics' – residents' meetings that empower neighbourhoods, towns and villages to run their own affairs;
- Review the role and effectiveness of Town & Community Councils;
- Protect the independence of councils by enshrining in legislation the powers of local government and introduce the power of general competency;
- Ensure any directly elected mayors, health commissioners or NHS boards are elected via a multi-preference voting system (Single Transferable Vote/Alternative Vote) as opposed to the two-preference system Supplementary Vote used for elected police commissioners and English mayors.

GWNEUD I'R CYNULLIAD WEITHIO'N WELL

Er gwaethaf iddi ennill lu o gyfrifoldebau newydd ers cychwyn dat-ganoli, gan gynnwys pwerau ar drethu a deddfu, mae'r Cynulliad o hyd yn hynod fach o gymharu â chyd-destun y DU a chyd-destun rhyngwladol. Mae gan Ogledd Iwerddon 108 o aelodau cynulliad ac mae gan Senedd yr Alban 129, ac eto i gyd dim ond 60 o aelodau sydd gan ein Cynulliad. Byddai mwy o Aelodau'r Cynulliad yn gwneud canlyniadau etholiad yn fwy cyfrannol, gan adlewyrchu dewis pleidleiswyr Cymru yn deg. Byddai mwy o Aelodau Cynulliad yn golygu dal gweinidogion Cymru yn atebol, craffu ar ddeddfau'n fwy trylwyr, a monitro gwariant cyhoeddus yn fwy llym.

Yn y Cynulliad nesaf, rydym am i bleidiau gwleidyddol wneud y canlynol:

- Cefnogi cynnydd yn nifer yr Aelodau Cynulliad i 100;
- Adolygu sut mae'r Cynulliad yn defnyddio ei amser a sut caiff ei bwyllgorau eu strwythuro;
- Cynnal peilot o Bwyllgor y Dinasyddion, a gaiff ei ddewis fel rheithgor am dymor penodol i graffu ar weinidogion Cymru;
- Cyflwyno sesiwn holi bob mis i ddinasyddion, lle gall y cyhoedd gyflwyno cwestiynau ysgrifenedig i weinidogion Cymru.

MAKING THE ASSEMBLY WORK BETTER

Despite gaining a raft of new responsibilities over the years including taxation and law-making powers, the Assembly remains small by UK and international standards. Northern Ireland has 108 Assembly Members and the Scottish Parliament has 129, yet our Assembly has just 60 Members. More Assembly Members would make election results more proportional, fairly reflecting Welsh voters' choices. It would also mean Welsh Ministers are better held to account, laws fully scrutinised, and public spending more actively monitored.

In the next Assembly we want political parties to:

- Support an increase in the number of Assembly Members to 100;
- Review how the Assembly uses its time and its committees are structured;
- Pilot a Citizens' Committee, selected like a jury for a limited term-length to scrutinise Welsh Ministers;
- Introduce a monthly Citizens' Question Time, whereby members of the public can submit written questions for answer by Welsh Ministers.

"Senedd" by nationalassemblyforwales is licensed under CC BY 2.0

2 MAKING EVERY VOICE HEARD

Whilst no one expects our political institutions to be exact carbon copies of the wider population, we need our town halls, public bodies and the Senedd chamber to be broadly representative of society. Some progress is being made on gender equality, but more needs to be done. And much more needs to be done on age, race, disability, sexual orientation, gender identity, faith and religious belief.

Diversity in democracy isn't just about who's standing for election: it's about making sure that every citizen's voice is heard, regardless of any protected characteristic. And with more decisions being taken at a community-level, this has never been more important.

In the next Assembly, we want political parties to: **Establish a new, independent Diversity in Democracy & Public Service Governance Review.** There's an emerging consensus that more decisions should be taken closer to the people who are effected. We welcome this push for 'community devolution' – but there's a danger that those who are already excluded from the decision-making process will be further shut out. And with local government re-organisation on the horizon, there's a high chance that diversity amongst local councillors will be further eroded.

The Diversity in Democracy & Public Service Governance Review will look at how citizens with protected characteristics can be more involved in decision-making. The Review will evaluate previous Welsh Government and National Assembly work on women in public life and make recommendations on how an even broader range of individuals can be encouraged to seek election and public appointment.

Gender equality

Wales has been a world-leader and for a time the majority of AMs and the Welsh cabinet were women. But the Assembly is starting to slip back, and at its current snails' pace of progress, local government won't achieve gender equality until 2076.

In the next Assembly, we want political parties to:

- Support an increase in the number of AMs as a means of boasting the number of women elected;
- Each appoint a 'No Woman Left Behind' Champion to ensure local government re-organisation doesn't result in a decrease in the proportion of women councillors and candidates;
- Fund initiatives like Women Making A Difference which support women from a range of backgrounds to enter public life;
- Support the target of standing women in at least 40% of winnable council seats.

LGBT

The Stonewall Cymru report Where We Are Now shows a number of issues that affect lesbian, gay and bisexual people entering politics. 77% of LGB people believe that being an out politician opens them to a greater level of scrutiny and all major political parties in Wales are still perceived to have barriers to being an LGBT candidate. These concerns also reach into other areas of public life where 55% believe they could face discrimination as a candidate for a public appointment. There has been progress in local government and at Westminster with LGB people holding prominent positions. However, across all areas there are no known elected trans politicians in Wales.

In the next Assembly, we want political parties to:

- Urge their respective leaders to publicly commit to increasing the number of openly LGBT candidates and representatives;
- Ensure that schools teach active citizenship and include examples of LGBT rights campaigners;
- Train party members who are school governors in challenging homophobic, biphobic and transphobic bullying; and celebrating difference in schools.
- Ensure future candidates programmes better support LGBT activists to stand for selection and support heterosexual candidates to be good allies;
- Give LGBT groups prominence in the party's policy development and campaigning structures;
- Publicly fund personal development programmes that give LGBT people, particularly trans people, confidence to put themselves

forward for selection.

Disability

Despite a raft of legislation, the way we run elections and the way political parties work still exclude people with disabilities. Dimensions UK found that just 1 in 10 people with a learning disability voted in the 2010 General Election, whilst RNIB found that local authorities are not following Electoral Commission guidance and sometimes fail to fully comply with legally required action to assist blind and partially sighted people to vote independent.

In the next Assembly, we want political parties to:

- Urge the Welsh Government to establish a task force bringing together disability groups, the WLGA, the Electoral Commission and the Equality & Human Rights Commission to ensure barriers are removed, guidance is followed, and recommendations on further access improvements are implemented;
- Work with the UK Government to explore how disabled candidates and representatives can be better supported during elections and in office;
- Provide manifestoes and election literature in accessible Easy Read, Audio, large print and Braille formats;
- Require local authorities to provide the information on the order of the candidates on the ballot paper via email or over the phone to ensure that blind and partially sighted people can vote in secret and without assistance.

Faith and Religious Belief

Issues around faith and religious belief are often closely attached to wider issues on race. The proportion of Welsh people identifying with religions other than Christianity is smaller in comparison to other parts of the UK. In the 2011 census, 57.6% of the Welsh population described themselves as Christian; 32.1% as having no religion; and 7.6% declined to answer. 2.7% of the population identify with religions other than Christianity, the largest of which is Islam (1.5%). Communities of Hindus, Buddhists, Sikhs, and Jews also exist in Wales. The Equality & Human Rights Commission in Wales has paid particular attention to rising levels of negative attitudes and hostility towards Muslims in Wales.

In the next Assembly, we want political parties to:

- Urge all public institutions in Wales to maintain a continual, pro-active dialogue with faith groups;
- Ensure that all public institutions in Wales operate in a manner that has due regards to the needs of citizens and elected representatives which arise from their faith or religious belief;
- Ensure that specific programmes are supported to enable more Muslim women enter public life.

Race

The 2011 census showed Wales as one of the least ethnically diverse parts of the UK, with 93.2% identifying as a category within ‘White British’ and a further 0.5% as ‘White Irish’, 0.1% as ‘White Irish Traveller/White Gypsy’, and 1.8% as ‘White Other’. The total white population of Wales is 95.6%, with 2.3% ‘Asian/Asian British’, 0.6% ‘Black/Black British’, 1% ‘British Mixed’, and 0.5% ‘Other’. Individuals from Black & Minority Ethnic groups in Wales are more likely to experience social isolation and poverty; and a greater lack of knowledge of available support from public services. Consequently, individuals from some BME groups are far less likely to participate in public life and decision-making. Issues of race are often further compounded by other factors like gender, gender identity, faith and religious belief, and sexual orientation.

In the next Assembly, we want political parties to:

- Ensure existing programmes aimed at promoting diversity in public life are tailored appropriately for traditionally excluded BME groups;
- Ensure citizenship and political rights feature within social inclusion programmes and support informal networks: initiatives like Cardiff’s ‘Friends & Neighbours’ (FAN) groups, which bring together communities together and provide space inform BME groups of their democratic rights;
- Commit to working with advocacy groups like the Welsh Refugee Council to ensure refugees and asylum seekers have a voice in the design and delivery of public services.

SICRHAU BOD POB LLAIS YN CAEL EI GLYWED

Er nad oes neb yn disgwyl i'n sefydliadau gwleidyddol fod yn adlewyrchiad union berffaith o'r boblogaeth ehangach, mae angen i neuaddau'n trefi, cyrff cyhoeddus a siambr y Senedd gynrychioli ein cymdeithas yn gyffredinol. Er bod peth cynnydd yn cael ei wneud ym maes cydraddoldeb rhyw, mae angen gwneud mwy. Ac mae angen gwneud llawer mwy ynglŷn ag oed, hil, anabledd, tueddfryd rhywiol, hunaniaeth rhyw, ffydd a chred crefyddol.

Mae amrywiaeth mewn democratiaeth yn golygu mwy na phwy sydd yn sefyll mewn etholiad: ei nod yw sicrhau fod llais pob dinesydd yn cael ei glywed, waeth bynnag unrhyw nodwedd gwarchodedig. A chyda mwy o benderfyniadau yn cael eu cymryd ar lefel gymunedol, mae hynny'n fwy pwysig nac erioed.

Yn y Cynulliad nesaf, dymunwn weld pleidiau gwleidyddol yn:

Sefydlu Adolygiad Llywodraethu annibynol, newydd ar Amrywiaeth mewn Democratiaeth & Gwasanaeth Cyhoeddus

Ceir consenswS gynyddol y dylid cymryd penderfyniadau yn ago-sach at y sawl a gaiff eu heffeithio ganddyn nhw. Croesawn yr hwb yma tuag at 'ddatganoli cymunedol'– ond mae perygl bydd y sawl sydd wedi eu hallgau eisoes gan y broses gwneud penderfyniadau yn cael eu hall-gau ymhellach. A chyda ad-drefnu llywodraeth leol ar y gorwel, mae yna siawns uchel y caiff amrywiaeth ymhlith ein cynghorwyr lleol ei erydu ymhellach.

Bydd yr Adolygiad ar Amrywiaeth mewn Democratiaeth a Llywodraethu Gwasanaethau Cyhoeddus yn cymryd golwg ar sut gall dinasyddion a chanddynt nodweddion gwarchodedig, ymglymu ymhellach â'r broses o wneud penderfyniadau. Bydd yr Adolygiad yn gwerthuso gwaith blaenorol gan Lywodraeth Cymru a'r Cynulliad Cenedlaethol ar fenywod mewn bywyd cyhoeddus ac yn gwneud argymhellion ar sut gall ystod mwy eang o unigolion gael eu hannog i ymgeisio mewn etholiadau ac ar gyfer penodiadau cyhoeddus

Cydraddoldeb Rhyw

Am gyfod byr, pan oedd mwyafrif aelodau'r Cynulliad a'r Cabinet yn fenywod roedd Cymru'n arwain y byd. Ond mae'r cynulliad yn dechrau llithro 'nôl, ac o edrych ar y cynnydd araf a wnaed ar lefel llywodraeth leol, ni fydd cydraddoldeb rhwng y ddau ryw yn cael ei gyflawni yno hyd nes y flwyddyn 2076.

Yn y Cynulliad nesaf, dymunwn weld pleidiau gwleidyddol yn:

- Cefnogi cynydd yn y nifer o Aelodau Cynulliad fel ffordd o gynyddu'r nifer o fenywod a gaiff eu hethol;
- Penodi pencampwr 'Peidio gadael yr un fenyw ar ôl' er mwyn sicrhau nad yw ad-drefnu llywodraeth leol yn golygu gostyngiad yn y gyfran o fenywod sydd yn gynghorwyr ac yn ymgeiswyr;
- Ariannu mentrau fel Menywod yn Gwneud Gwahaniaeth sydd yn cefnogi mewnywod o ystod o gefndiroedd i gymryd rhan mewn bywyd cyhoeddus;
- Cefnogi'r targed o roi menywod yn ymgeiswyr mewn o leiaf 40% o seddi enilladwy.

Pobl Lesbiaidd, Hoyw, Ddeurywiol a Thrawsrywiol

Mae adroddiad Stonewall Cymru Ble Rydyn Ni Nawr yn amlygu nifer o faterion sydd yn effeithio ar bobl lesbiaidd, hoyw a deurywi-ol sydd yn dechrau mynd mewn i wleidyddiaeth. Cred 77% o bobl LHD bod bod yn agored fel gwleidydd yn golygu eich bod yn agored i lefel uwch o graffu ac mae'r canfyddiad bod rhwystrau o fewn yr holl brif bleidiau yng Nghymru tuag at bod yn ymgeisydd LHDT yn parhau i fodoli. Mae'r pryderon hyn yn ymestyn i feysydd eraill mewn bywyd cyhoeddus lle y cred 55% y gallent wynebu camwah-aniaethu wrth ymgeisio am benodiad cyhoeddus. Cafwyd cynnydd mewn llywodraeth leol ac yn San Steffan gyda phobl LHD yn dal swyddi blaenllaw. Fodd bynnag, does dim gwleidyddion trawsrywi-ol a wyddir amdanynt mewn unrhyw faes yng Nghymru.

Yn y Cynulliad nesaf, dymunwn weld pleidiau gwleidyddol yn:

- Annog eu harweinwyr i ymrwymo'n gyhoeddus tuag at gy-nyddu'r nifer o ymgeiswyr a chynrychiolwr Lesbiaidd, Hoyw, Deurywiol a Thrawsrywiol agored;
- Sicrhau bod ysgolion yn dysgu dinasyddiaeth ragweithiol sydd yn cynnwys engrheifftiau o ymgyrchwyr hawliau LHDT
- Hyffordi aelodau pleidiau sydd yn lywodraethwyr ysgolion i herio bwlio homoffobaidd, deuffobaidd a thrawsffobaidd; ac i ddathlu gwahaniaeth mewn ysgolion.

- Sicrhau bod rhaglenni i ymgeiswyr yn y dyfodol yn rhoi gwell cefnogaeth i ymgyrchwyr LDHT sefyll mewn etholiadau dewis ymgeiswyr a bod cefnogaeth ar gael i ymgeiswyr heterorywiol fod yn gynghreiriaid da;
- Rhoi amlygrwydd i grwpiau LHDT o fewn datblygiad polisi a strwythurau ymgyrchu'r blaid;
- Ariannu rhaglenni datblygiad personol sydd yn rhoi hyder i bobl LHDT, yn enwedig pobl trawsrywiol i roi eu henwau ymlaen i gael eu dewis.

Anabledd

Er gwaetha'r llwyth o ddeddfwriaeth, mae'r modd y byddwn yn rhedeg etholiadau ac mae'r ffordd mae pleidiau gwleidyddol yn gweithio yn parhau i allgau pobl ag anableddau. Darganfu Dimensions UK taw dim ond 1 ymhob 10 person a chanddo anabledd dysgu a bleidleisiodd yn Etholiad Cyffredinol 2010, ac fe ddarganfu'r RNIB nad yw awdurdodau lleol yn dilyn cyfarwyddyd y Comisiwn Etholiadol ac weithiau'n methu cydymffurfio'n llawn gyda'r camau cyfreithiol sydd yn ofynol i helpu pobl ddall a rhannol ddall i gael pleidleisio'n annibynol.

Yn y Cynulliad nesaf, dymunwn weld pleidiau gwleidyddol yn:

- Annog Llywodraeth Cymru i sefydlu gweithlu fyddai'n dod â grwpiau anabledd ynghyd, CLlLC, y Comisiwn Etholiadol a'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol i sicrhau bod rhwystrau'n cael eu diddymu, bod canllawiau'n cael eu dilyn, a bod argymhellion pellach ynglŷn â gwella mynediad yn cael eu gweithredu;
- Gweithio gyda Llywodraeth y DG i ymchwilio i sut y gellir cefnogi ymgeiswyr a chynrychiolwyr anabl yn well yn ystod etholiadau a thra mewn swydd;
- Sicrhau bod maniffestos a llenyddiaeth etholiadol ar gael mewn fformatau hygyrch fel Hawdd ei Ddeall, Sain, Print Bras a Braille;
- Gwneud hi'n ofynol ar awdurdodau lleol i roi'r wybodaeth ynglŷn â threfn yr ymgeiswyr ar y papur pleidleisio drwy ebost neu dros y ffôn i sicrhau bod pobl ddall neu rhannol ddall yn gallu bwrw pleidlais yn gyfrinachol a heb gymorth.

Ffydd a Chred Crefyddol

Yn aml mae materion sydd yn ymwneud â ffydd a chred crefyddol ynghlwm â materion ehangach sydd yn ymwneud â hil. Mae'r nifer o Gymry sydd yn uniaethu â chrefyddau heblaw am Gristnogaeth yn llai mewn cymhariaeth â rhannau eraill o'r Deyrnas Gyfunol. Yng nghyfrifiad 2011, disgrifiodd 57.6% o boblogaeth Cymru eu hunain fel Cristnogion; 32.1% heb grefydd; a gwrthododd 7.6% ateb. Mae 2.7% o'r boblogaeth yn uniaethu â chrefyddau eraill ar wahan i Gristnogaeth, a'r mwyaf ohonynt yw Islam (1.5%). Mae cymunedau o Hindwiaid, Bwdhyddion, Siciaid, ac Iddewon yn bod-oli yng Nghymru hefyd. Mae'r Comisiwn Cydraddoldeb & Hawliau Dynol yng Nghymru wedi talu sylw arbennig i'r lefel cynyddol o agweddau negyddol a gelyniaeth a ddangosir tuag at Foslemiaid yng Nghymru.

Yn y Cynulliad nesaf, dymunwn weld pleidiau gwleidyddol yn:

- Annog pob sefydliad cyhoeddus yng Nghymru i gadw dialog parhaus, rhagweithiol gyda grwpiau ffydd;
- Sicrhau bod pob sefydliad cyhoeddus yng Nghymru yn gweithredu mewn modd sydd yn talu sylw dyledus tuag at anghenion dinasyddion a chynrychiolwyr etholedig sydd yn codi o'u ffydd neu gred crefyddol;
- Sicrhau bod rhaglenni penodol yn cael eu cefnogi i alluogi mwy o fenywod Moslemaidd i gymryd rhan mewn bywyd cyhoeddus.

Hil

Dangosodd gyfrifiad 2011 fod Cymru'n un o ardaloedd lleiaf amrywiol y DG o ran ethnigrwydd, gyda 93.2% yn diffinio eu hunain yn 'Brydeinig Gwyn' a 0.5% pellach yn 'Gwyddelig Gwyn', 0.1% yn 'Teithiwr Gwyddelig Gwyn/Sipsiwn Gwyn', ac 1.8% yn 'Gwyn Arall'. Cyfanswm poblogaeth gwyn Cymru yw 95.6%, gyda 2.3% 'Asiaidd/Asiaidd Prydeinig', 0.6% 'Du /Du Prydeinig', 1% 'Prydeinig Cymysg', a 0.5% 'Arall'. Mae unigolion o grwpiau Duon a Lleiafrifoedd Ethnig yng Nghymru yn fwy tebygol o brofi ynysu cymdeithasol a tlodi; a mwy o anwybodaeth ynglŷn â chymorth sydd ar gael gan y gwasanaethau cymdeithasol. O ganlyniad, mae unigolion o rai grwpiau Duon a Lleiafrifoedd Ethnig yn llawer llai tebygol o gymryd rhan mewn bywyd cymdeithasol a'r broses o wneud penderfyniadau. Gall materion sydd yn ymwneud â hil gael eu chwyddo ymhellach gan ffactorau eraill fel rhyw, hunaniaeth rhyw, ffydd a chred crefyddol a thueddfryd rhywiol.

Yn y Cynulliad nesaf, dymunwn weld pleidiau gwleidyddol yn:

- Sicrhau bod rhaglenni cyfredol sydd wedi eu hanelu at hyrwyddo amrywiaeth mewn bywyd cyhoeddus yn cael eu teilwra'n addas at grwpiau Duon a Lleiafrifoedd Ethnig sydd wedi cael eu hallgau yn draddodiadol;
- Sicrhau bod dinasyddiaeth a hawliau gwleidyddol yn cael eu cynnwys o fewn rhaglenni cynhwysiant cymdeithasol ac yn cefnogi rhwydweithiau anffurfiol: bod mentrau fel grwpiau 'Cyfeillion a Chymdogion' (FAN) Caerdydd, sydd yn dod â chymunedau ynghyd ac yn rhoi lle iddyn nhw yn hysbysu grwpiau Duon a Lleiafrifoedd Ethnig o'u hawliau democrataidd;
- Ymrwymo i weithio gyda grwpiau eiriolaeth fel Cyngor Ffoaduriaid Cymru i sicrhau bod ffoaduriaid ac ymgeiswyr lloches yn cael llais yn y modd y caiff gwasanaethau cyhoeddus eu cynllunio a'u cyflenwi.

"Senedd" by nationalassemblyforwales is licensed under CC BY 2.0

3 LETTING THE LIGHT IN: HOW TO OPEN UP WELSH POLITICS

Wales is sometimes described as a nation of communities, and whilst our social connections and consensus style of politics can be a strength, there is a downside for democracy.

Rightly or wrongly, perceptions exist that decisions are often taken behind closed doors; making it difficult (if not occasionally impossible) for citizens and elected representatives to hold to account those in power. The "village like nature" of Welsh politics is creating a land of pulled punches, where challenge and criticism is sometimes discouraged and avoided.

Transparency in public life isn't just welcome as a measure that reduces the risk of bad decision-making; it's an essential step in restoring the public's faith in politics and politicians.

It's time to rewrite the rules on how we do politics in Wales.

Lobbying

- The Welsh Government should instigate an independent inquiry, and if necessary bring forward legislation, with a view to ensuring meaningful information about lobbying activity in Wales is made available to the public;
- Guarantee the ability of public sector and third sector bodies in receipt of public funding to speak out, inform public policy and challenge Welsh Government.

Welsh Government

- The Welsh Government should continue to support the establishment of the Wales Open Government Network and fully commit to the adoption and delivery of open government commitments;
- The Welsh Government should improve access to public sector data by developing and implementing a National Data Plan for Wales;
- The Welsh Government should establish a Public Register of Welsh Government Evidence as a web-portal that contains all Welsh Government-commission research, timely published and available for others to use; and work with Open Government stakeholders to develop and implement an Evidence Transparency Standard that shows citizens when/how Welsh Government has used evidence;
- The Welsh Government should make readily available on its website, an updated organisational chart detailing the name, role and organisational placement of all civil servants at Grade 7 and above. A live list of special advisors and specialist advisors should be made readily available on the Welsh Government website with details of each advisor's role and portfolio responsibilities.

Public consultation and public access to government-commissioned research

- Establish the Office for Public Engagement within Welsh Government to develop and spread best practice on consultation and public engagement amongst public sector bodies in Wales;
- Provide either the Auditor General for Wales and/or the Public Service Ombudsman for Wales with the remit to monitor and evaluate public sector consultation and engagement.

National Assembly for Wales

- Welsh Government should introduce legislation that would require candidates for all major public appointments to be subject to a public pre-appointment hearing by a relevant National Assembly subject committee;
- Establishment of a Cross-Party Group on Transparency in Public Life by AMs;
- The National Assembly should establish and publish a register of urgent questions tabled by Assembly Members but which were rejected by the Presiding Officer.

Local Government

- Welsh Government should include in legislation measures that curtail the frequency of local government meetings going into closed session; stipulate minimum requirements on local authorities to broadcast meetings; and safeguard rights for the public to use social media in council meetings;
- Welsh Government should work with the WLGA and the Open Government Network to establish a Wales Open Local Government Partnership which includes Public Service Boards and City Region Boards.

GADEWCH Y GOLAU I MEWN: CREU BYWYD CYHOEDDUS GYMREIG FWY AGORED

Yn aml, caiff Cymru ei ddisgrifio fel cenedl o gymunedau ac er y gall ein cysylltiadau cymdeithasol ac arddull o gonsensws fod yn gryfder, mae yma anfantais posib i ddemocratiaeth.

Cywir ai peidio, mae canfyddiad yn bodoli fod penderfyniadau'n cael eu cymryd tu ôl i ddrysau caeedig; mae hyn yn ei gwneud hi'n anodd (os nad yn amhosibl) i ddinasyddion a chynrychiolwyr etholedig i gadw'r sawl sydd mewn grym yn atebol. Mae 'natur tebyg i bentref' gwleidyddiaeth Gymreig yn creu tirwedd lle nad oes neb yn fodlon dweud hi fel y mae a lle weithiau y gallem osgoi herio a beirniadau.

Dylid croesawu tryloywder nid yn unig fel mesur sydd yn lleihau'r nifer o benderfyniadau gwael a wneir, ond fel cam hanfodol tuag at at adfer ffydd y cyhoedd mewn gwleidyddiaeth a gwleidyddion.

Mae'n bryd i ni ail-ysgrifennu'r rheolau ynglŷn â sut fyddwn ni'n mynd ati gyda'n gwleidyddiaeth yng Nghymru.

Lobio

- Dylai Llywodraeth Cymru sefydlu ymchwiliad annibynol ac os oes angen, cyflwyno deddfwriaeth er mwyn sicrhau bod gwybodaeth ystyrlon ynglŷn â gweithgarwch lobio yng Nghymru ar gael i'r cyhoedd;
- Sicrhau gallu cyrff yn y sector gyhoeddus a'r trydydd sector, sydd yn derbyn arian cyhoeddus i siarad yn agored, diweddaru polisi cyhoeddus a herio llywodraeth Cymru.

Llywodraeth Cymru

- Dylai Llywodraeth Cymru barhau i gefnogi sefydlu Rhwydwaith Llywodraeth Agored Cymru ac ymrwymo'n llwyr tuag at dderbyn a chyflenwi ymrwymiadau gan lywodraeth agored;
- Dylai Llywodraeth Cymru wella mynediad at ddata'r sector gyhoeddus drwy ddatblygu a gweithredu Cynllun Data Cenedlaethol i Gymru;
- Dylai Llywodraeth Cymru sefydlu Cofrestr Gyhoeddus o Dystiolaeth Llywodraeth Cymru mewn ffurf porth ar y we sydd yn cynnwys yr holl ymchwil a gomisiynwyd gan Lywodraeth Cymru, wedi ei gyhoeddi'n amserol ac sydd ar gael i bobl eraill gael ei ddefnyddio; ac i weithio gyda budd-ddeiliaid Llywodraeth Agored er mwyn datblygu a gweithredu Safon Tystiolaeth Tryloyw sydd yn dangos i ddinasyddion pryd/sut ddefnyddiwyd y dystiolaeth gan Lywodraeth Cymru;
- Dylai Llywodraeth Cymru roi rhestr drefniadaethol wedi ei ddiweddaru ar ei gwefan, sydd yn dangos enw, swyddogaeth a lleoliad trefniadaethol pob gwas sifil ar radd 7 neu uwch. Dylid gwneud rhestr fyw o ymgynghorwyr arbennig ac arbenigol sydd ar gael yn hawdd ar wefan Llywodraeth Cymru gyda manlion a swyddogaeth pob ymgynghorydd ynghyd â chyfrifoldebau eu portffolio.

Ymgynghoriad cyhoeddus a mynediad cyhoeddus at ymchwil a gomisiynwyd gan y llywodraeth

- Sefydlu'r Swyddfa Ymrwymiad Cyhoeddus o fewn Llywodraeth Cymru er mwyn datblygu a lledaenu ymarfer gorau ynglŷn ag ymgynghori ac ymrwymiad cyhoeddus ymhlith cyrff sector cyhoeddus yng Nghymru;
- Sicrhau mai gorchwyl Archwilydd Cyffredinol Cymru a/neu Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru yw i fonitro a gwerthuso ymgynghoriad ac ymrwymiad gan y sector gyhoeddus.

Cynulliad Cenedlaethol Cymru

- Dylai Llywodraeth Cymru gyflwyno deddfwriaeth fyddai'n ei gwneud hi'n ofynol i ymgeiswyr ar gyfer pob prif benodiad cyhoeddus fod yn ddarostyngedig i wrandawiad cyn-penodi cyhoeddus gan bwyllgor pwnc perthnasol yn y Cynulliad Cenedlaethol;
- Sefydlu Grŵp Traws-Bleidiol ar Drylowder mewn Bywyd Cyhoeddus gan Aelodau Cynulliad;
- Dylai'r Cynulliad Cenedlaethol sefydlu a chyhoeddi cofrestr o gwestiynau brys a gyflwynwyd gan Aelodau Cynulliad ond a wrthodwyd gan y Llywydd.

Llywodraeth Leol

- Dylai Llywodraeth Cymru gynnwys mesurau o fewn y ddeddfwriaeth sydd yn cwtogi ar ba mor aml bydd cyfarfodydd llywodraeth lleol yn mynd i sesiwn gaeedig; pennu lleiafswm y gofynion ar awdurdodau lleol i darlledu cyfarfodydd; ac i diogelu hawliau er mwyn i'r cyhoedd gael defnyddio cyfryngau cymdeithasol mewn cyfarfodydd cyngor;
- Dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda'r CLlLC/WLGA a'r Rhwydwaith Llywodraeth Agored er mwyn sefydlu Partneriaeth Llywodraeth Leol Agored Cymru fyddai'n cynnwys y Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus a Byrddau Rhanbarthau Dinesig.

CORNWALL STREET
BAPTIST CHURCH
GORSAF BLEIDLEISIO
POLLING STATION
OPEN
AR AGOR

4 GETTING YOUNG PEOPLE ACTIVE IN DEMOCRACY

Young people care passionately about the world around them, but more and more are switching off from formal politics. There's a danger that without action today, future generations of young people will turn away from politics completely.

In the next Assembly, we want political parties to commit to:

- Establish an independent National Youth Assembly for Wales, similar in operation to the Scottish Youth Parliament;
- Create statutory youth mayors and youth councils for every local authority in Wales;
- Place the roles and responsibilities of school councils on a statutory footing;
- Boost the number of young people on the electoral register by requiring local authorities and regional education consortia, further and higher education institutes, and training providers to work together on voter registration drives;
- Back the Donaldson Review's recommendations on Citizenship Education, and ensure it is effectively prioritised and resourced;
- Direct Estyn to review the teaching of Citizenship Education to inform the delivery of Donaldson's recommendations.

Image credits
flickr: National Assembly for Wales

Hawlfraint lluniau
flickr: Cynulliad Cenedlaethol Cymru

ENNYN DIDDORDEB POBL IFANC MEWN DEMOCRATIAETH

Mae pobl ifanc yn frwd iawn am y byd o'u cwmpas, ond mae mwy a mwy yn colli diddordeb yng ngwleidyddiaeth ffurfiol. Heb weithredu heddiw, bydd perygl i genedlaethau o bobl ifanc droi eu cefn yn llwyr ar wleidyddiaeth yn y dyfodol.

Yn y Cynulliad nesaf, rydym am i bleidiau gwleidyddol wneud y canlynol:

- Sefydlu Cynulliad Cenedlaethol ieuenctid annibynnol i Gymru, a fydd yn debyg i Senedd Ieuenctid yr Alban;
- Creu Maer ieuenctid a chynghorwyr ieuenctid statudol ym mhob awdurdod lleol yng Nghymru;
- Rhoi rolau a chyfrifoldebau cynghorau ysgol ar lefel statudol;
- Cynyddu nifer y bobl ifanc ar y gofrestr etholiadol drwy ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol a chonsortia addysg rhanbarthol, sefydliadau addysg bellach ac addysg uwch, a darparwyr hyfforddiant i gydweithio ar ymgyrchoedd i sbarduno pobl ifanc i gofrestru;
- Cefnogi argymhellion Adolygiad Donaldson ar addysg ddinasyddiaeth a sicrhau y cânt eu blaenoriaethu a'u cyflawni'n effeithiol;
- Penodi Estyn i adolygu'r ddarpariaeth o addysg ddinasyddiaeth i gyfrannu at gyflawni argymhellion Donaldson.

These calls are supported by

Youth Cymru · ucm cymru undeb cenedlaethol y myfyrwyr / nus wales national union of students · Llais Ifanc

Electoral
Reform
Society
Cymru

Electoral Reform Society Cymru
Baltic House
Mount Stuart Square
Cardiff
CF10 5FH

Electoral Reform Society Cymru
Tŷ Baltig
Sgwar Mount Stuart
Caerdydd
CF10 5FH

Email/Ebost: wales@electoral-reform.org.uk
Phone: 02920 496 613
Facebook: /erswales
Twitter: @ERS_Cymru

www.electoral-reform.org.uk